

Що б таке написати, щоб нічого не написати?..

Володимир Лукас,
керівник підрозділу
«Координатори з питань
охорони праці (будівни-
цтво)» Громадської спілки
«Міждержавна гільдія
інженерів-консультантів»

Про те, як надає роз'яснення Державна служба України з питань праці. Чи вносять ясність у виниклі питання та чи надають однозначні відповіді такі роз'яснення?

Під час проведення підготовки (навчання та перевірки знань) працівників з питань охорони праці (далі – **ОП**) виникає багато запитань щодо трактування нормативної бази, яка регулює організацію такого навчання. Ідеться про зміст навчальних програм, строки та форми проведення навчання, участь представників Держпраці у перевірці знань, оформлення результатів навчання та перевірки знань з питань ОП.

Дуже часто представники Держпраці під час проведення заходів державного нагляду/контролю тлумачать ці вимоги на власний розсуд, подекуди ігноруючи, на нашу думку, вимоги чинного законодавства.

Розглянемо це на прикладах.

Положення Випуску 64 «Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 21.02.2000 № 32 (далі – **Довідник**), **поширюються на працівників будівельних організацій**: частина 1 розділу 1 Довідника стосується керівників, професіоналів та фахівців; частина 2 розділу 2 Довідника – робітників.

Приміром, відповідно до розділу 1 Довідника особа за посадою «виконавець робіт» повинна знати: постанови, розпорядження, накази, методичні, нормативні та інші матеріали, що є визначальними для забезпечення діяльності будівництва; організацію та технологію будівельного виробництва; основи трудового законодавства; **правила та норми охорони праці, виробничої санітарії, протипожежного захисту й охорони навколишнього середовища.**

Водночас згідно з розділом 2 Довідника працівник за професією арматурник 4-го розряду повинен знати: способи застосування такелажних пристроїв та механізмів для монтажу арматури, арматурних конструкцій, а також для попереднього напружування арматури всіх видів; способи розмічання розставлень у шаблон або кондуктор і вивіряння за кресленнями та ескізами стержнів, простих сіток і плоских каркасів; правила підготовки арматури до зварювання, у тому числі ванним способом.

Крім того, організація вивчення інструкцій працівниками забезпечується роботодавцем згідно з Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань ОП (*п. 7 розділу I Положення про розробку інструкцій з охорони праці, НПАОП 0.00-4.15-98*).

Тобто з положень Довідника та НПАОП 0.00-4.15-98 вбачається, що **робітники** не повинні вивчати норми і правила охорони праці, тобто нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП), – їх мають вивчати тільки **посадові (службові) особи**. Робітники ж навчаються за вимогами відповідних інструкцій з охорони праці, інструкцій з експлуатації, технологічною документацією (проектами виконання робіт, технологічними картами), які розробляються з урахуванням вимог НПАОП.

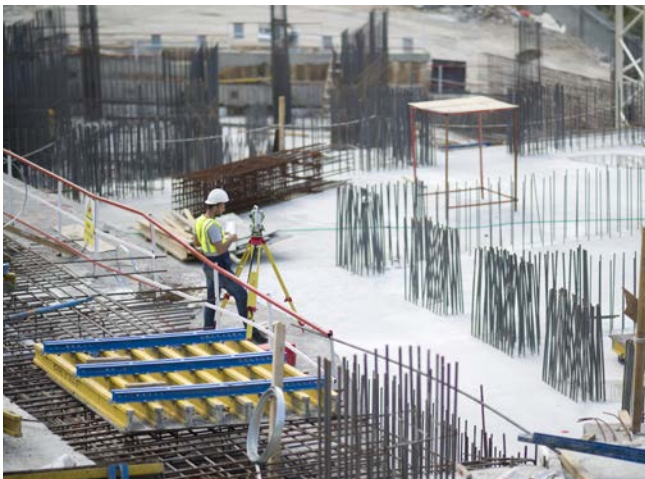
Нині навчальні центри під час розроблення Тематичних планів і програм навчання з питань ОП для робітників, навпаки, не враховують вимоги нормативних актів з охорони праці, додержання яких входить до їхніх функціональних обов'язків (вимоги інструкцій з охорони праці за професіями та видами робіт, технологічної документації). Можна припустити, що навчальні центри діють у такий спосіб за негласною вимогою Держпраці та з мовчазної згоди суб'єктів

господарювання, які скеровують своїх робітників на навчання в такі центри. Підтверджує це той факт, що представники Держпраці під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) вимагають, щоб робітники навчалися саме за НПАОП.

Крім того, посадові особи Держпраці вимагають:

▶ щоб у разі переходу з одного підприємства будівельної галузі на інше посадові (службові) особи проходили повторну перевірку знань з питань ОП. І це при тому, що зазначені особи пройшли в повному обсязі навчання за відповідним нормативно-правовим актом (зокрема, за ДБН А.3.2-2-2009 «Система стандартів безпеки праці. Охорона праці і промислова безпека у будівництві. Основні положення», НПАОП 45.2-7.02-12).

▶ щоб усі працівники, зокрема посадові (службові) особи підприємств, проходили навчання та перевірку знань із **Загальних вимог з охорони праці**. Але такого нормативного акта немає в чинному Показчику НПАОП.

Ще одна проблема: з 8 вересня 2017 року чинними є Мінімальні вимоги з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках (НПАОП 45.2-7.03-17), які поширюються також на **фізичних осіб**, що забезпечують себе роботою самостійно. Раніше навчальні центри проводили навчання з питань ОП для фізичних осіб, але сьогодні таке навчання не проводиться.

Усі названі вище проблемні питання постають під час підготовки координаторів з питань ОП (будівництва), якою опікується наша Громадська спілка «Міждержавна гільдія інженерів-консультантів» (далі – **ГС «МГІК»**). Тому ми спробували з'ясувати в Держпраці, як саме їх розв'язувати. Адже офіційне роз'яснення Держпраці зі спірного питання (щодо того, як правильно робити), застосоване роботодавцем, може звільнити його від відповідальності під час перевірки, якщо інспектор матиме протилежну думку щодо

застосування тієї чи іншої спірної норми нормативно-правового акта.

Отже, ГС «МГІК» звернулася до Держпраці, серед іншого, з такими запитаннями:

▶ 1. За якими НПАОП повинні проходити навчання та перевірку знань з питань ОП **посадові особи** (керівники), зважаючи на вимоги Випуску 64 «Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників?

▶ 2. За якими НПАОП повинні проходити навчання та перевірку знань з питань ОП **робітники**, зважаючи на вимоги Випуску 64 «Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників та Положення про розробку інструкцій з охорони праці (НПАОП 0.00-4.15-98)?

▶ 3. Чи повинні керівники та працівники проходити повторне навчання та перевірку знань з питань ОП у разі переходу з одного підприємства (організації) на інше, якщо умови праці не змінюються?

▶ 4. Що це за нормативно-правовий акт – **Загальні вимоги з охорони праці**, за яким представники Держпраці вимагають проходити навчання та перевірку знань з питань ОП у всіх працівників? Які нормативно-правові акти належать до основних, як зазначено в Протоколі засідання комісії з перевірки знань з питань ОП?

▶ 5. Чому навчальні центри відмовляються проводити навчання з фізичними особами, які забезпечують себе роботою самостійно та які виконують роботи на будівельному майданчику за цивільно-правовим договором, укладеним із замовником або підрядником?

З відповіддю, яка надійшла від Держпраці, можна ознайомитись у додатку до цього номера журналу (с...). Проте ми залишаємо за собою право прокоментувати цей лист з погляду його практичного застосування.

На нашу думку, відповідь Держпраці містить набір постулатів державної політики у сфері навчання та перевірки знань з питань ОП, а саме:

Роботодавець під час організації навчання та перевірки знань з питань ОП працівників повинен враховувати вимоги щодо компетентностей, функціональних обов'язків та кваліфікації працівників, що визначені в професійних стандартах та кваліфікаційних характеристиках.

До повноважень посадових осіб Держпраці та їх територіальних органів **не відносяться** питання, пов'язані зі складанням роботодавцем та/або навчальним центром тематичних планів і програм навчання з питань ОП, які можуть містити вивчення **загальних вимог з охорони праці** (вивчення основних НПАОП). **Тобто з цього робимо висновок, що до загальних вимог з охорони праці належать вимоги основних НПАОП. Що ж тоді належить до основних НПАОП? Як бачимо, відповіді не отримано.**

Водночас зазначено, що вивчення основ охорони праці, підготовка спеціалістів з охорони праці з урахуванням особливостей виробництва відповідних об'єктів економіки забезпечується в усіх навчальних закладах Міністерства освіти і науки України за програмами, погодженими з Держпраці України, а формування тематичних планів і програм навчання з питань ОП належить до компетенції ДП «Головний навчально-методичний центр Держпраці» (ДП «ГНМЦ»).

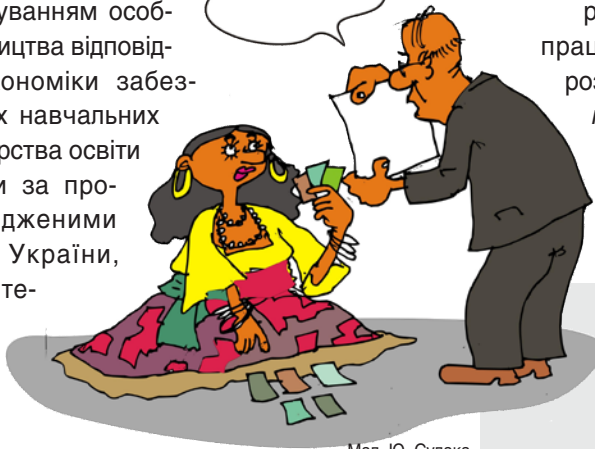
З відповіді важко зрозуміти: так має чи не має Держпраці стосунок до формування тематичних планів і програм навчання з питань ОП? Цитата із НПАОП 0.00-4.12-05, наведена в роз'ясненні Держпраці, не дає відповіді на це запитання.

Перевірка знань працівників з питань ОП проводиться за НПАОП, додержання яких входить до їхніх функціональних обов'язків. **Якими НПАОП слід користуватися залежно від окремих категорій працівників (робітників та інженерно-технічних працівників) – у відповіді жодного слова.**

Крім того, наприкінці відповіді процитовано, що фізичні особи повинні дотримуватися Закону України «Про охорону праці»; НПАОП 0.00-7.11-12; НПАОП 45.2-7.03-17; НПАОП 45.2-7.02-12; НПАОП 0.00-1.71-13, вимог нормативно-правових актів щодо робіт підвищеної небезпеки та експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, використання виробничого обладнання працівниками, застосування засобів колективного та індивідуального захисту та інших НПАОП, а також зобов'язані дбати про свою власну безпеку і здоров'я та про безпеку і здоров'я осіб, на яких можуть вплинути їхні дії чи помилки під час роботи, відповідно до пройденого ними навчання. **І це при тому, що на окремі категорії фізичних осіб (зокрема, на осіб, залучених на умовах цивільно-правового договору) не поширюється законодавство про охорону праці (на таких фізичних осіб поширюється тільки НПАОП 45.2-7.03-17).**

Як бачимо, надане Держпраці роз'яснення не містить жодної конкретної, об'єктивної відповіді на поставлені запитання і являє собою набір окремих цитат із законодавчих актів та НПАОП. Отриманий лист є зразком бюрократичної відписки, яка дозволяє

*Розкинь на картах,
що Держпраці цим
сказала*

Мал. Ю. Судака

і надалі не розв'язувати питання по суті, ще більше напускаючи туман на нормативні вимоги та знищуючи будь-який інтерес до підвищення рівня знань з охорони праці. Як зазначено в наданому Держпраці роз'ясненні, листи Держпраці «не є нормативно-правовими актами, мають лише інформаційний характер та не встановлюють правових норм». Але незрозуміло, як тоді трактувати наведені нижче норми законодавства:

► Суб'єкт господарювання може посилатися на загальні та адресовані йому індивідуальні консультації органів державного нагляду (контролю) під час доведення правомірності своєї поведінки у відносинах із цими органами, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також під час судового розгляду. Суб'єкт господарювання не може бути притягнутий до відповідальності, якщо він діяв відповідно до консультації органу державного нагляду (контролю), зокрема на підставі того, що індивідуальна або загальна консультація, у тому числі податкова, була змінена або скасована (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»).

► У разі якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) трактування прав і обов'язків суб'єкта господарювання або повноважень органу державного нагляду (контролю), така норма трактується в інтересах суб'єкта господарювання (ч. 7 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»).

Чому представники Держпраці не дають конкретних, об'єктивних відповідей на поставлені запитання – залишається лише здогадуватись. І тому надзвичайно важливо працювати над удосконаленням нормативно-правової бази з охорони праці, щоб ліквідувати наявні в ній неоднозначності. Зокрема, пропонуємо розробити орієнтовні протоколи перевірки знань з питань ОП як для посадових (службових) осіб, так і для інших працівників.

Тим часом з усього викладеного вище випливає ще одне закономірне запитання: як діяти роботодавцю, якщо отримане на його звернення роз'яснення органу державного нагляду (контролю) не дає відповіді, як вирішити питання по суті?